

mala

encyklopedia

ZWIERZĘTA MORSKIE

- WIELORYB
- PŁETWAŁ BŁĘKITNY I HUMBAK
- BIAŁUCHA I KASZALOT
- DELFIN
- ORKA

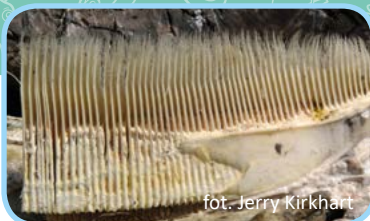
- FOKA
I INNE PŁETWONOĞI
- OŚMIORNICA
- PARZYDEŁKOWCE
I INNI MIESZKAŃCY RAFY
- RYBA
- REKIN
- ŻÓŁW

Wydawnictwo Skrzat
Kraków

WIELORYB

Wieloryby – czyli właściwie **walenie** – to duże ssaki morskie. Należy do nich ok. 80 gatunków, m.in. płetwal błękitny, kaszalot, morświn czy delfin. Zwierzęta te dzielą się na dwie grupy: **zębowce** – czyli te gatunki, które mają zęby, i **fiszbinowce** – te zamiast zębów mają fiszbiny, czyli specjalne płytki do filtrowania pokarmu z wody.

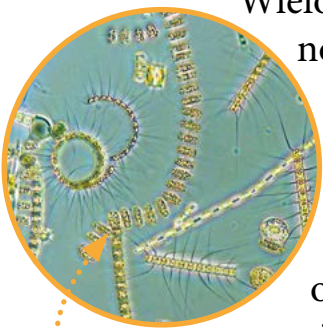

fol. Jerry Kirkhart

fiszbiny

Te największe zwierzęta na Ziemi żyją głównie w oceanach.

Wielorybami nazwano je w czasach, gdy uważano je za ogromne ryby. Później odkryto, że są ssakami. Ponieważ żyją w wodzie, wyglądem upodobniły się właśnie do ryb. Mają opływowy kształt, płetwy przednie, które pomagają im sterować, i działającą jak napęd płetwę ogonową – ta jest jednak ułożona poziomo, a nie pionowo jak u ryb.

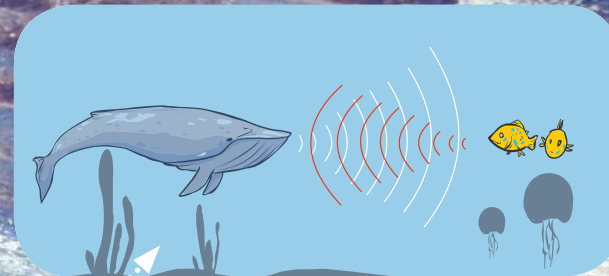
Naukowcy dowodzą, że nawet 50% tlenu – potrzebnego nam do oddychania – pochodzi z oceanów. Ważny udział w jego produkcji mają... odchody wielorybów. Ich kupa jest naturalnym nawozem. Dzięki niemu powstaje dużo **fitoplanktonu**, czyli różnych mikroskopijnych roślinek i żyjątek. A fitoplankton jest właśnie głównym „producentem” tlenu.

fol. NOAA Photo Library

Wieloryby od wieków fascynują ludzi, kojarzą się z potęgą, siłą i tajemnicą, dlatego też często pojawiają się w opowieściach. Najśłynniejszy wieloryb w literaturze to kaszalot o imieniu Moby Dick – bohater powieści Hermana Melville'a.

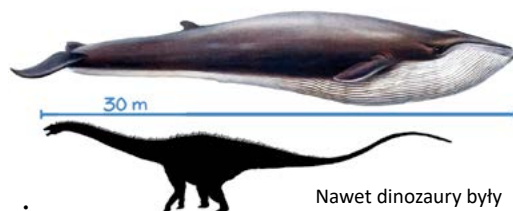
Walenie wykrywają obecność innych zwierząt albo przeszkód w otoczeniu dzięki dźwiękom. Wydają one szczególne, trzeszczące odgłosy, które odbijają się od tych obiektów, a następnie wracają do nich jako echo. Ta wiadomość jest „odbierana” przez dolną szczękę waleni, a następnie trafia do ich mózgu. Zjawisko to nazywamy **echolokacją**.

Na wyspie Maui, na Hawajach zapoczątkowano obchody Dnia Wielorybów. Wypada on w drugą lub trzecią sobotę lutego. W tym czasie nieopodal wyspy przepływają stada waleni. Można wtedy podziwiać piękno tych majestatycznych stworzeń. Tego dnia przypomina się również o konieczności ich ochrony na całym świecie.

PLETWAŁ BŁĘKITNY I HUMBĄK

Płetwał błękitny bije rekordy wielkości. Ten fiszbinowiec jest największy nie tylko spośród wielorybów, ale i wszystkich zwierząt żyjących na Ziemi. Uznaje się go też za największe stworzenie w historii naszej planety. Zamieszkuje wody wszystkich oceanów. Osiąga wiek do 90 lat, długość do 30 m i wagę nawet do 190 ton! Samo jego serce może ważyć tyle co auto osobowe, za to oczy mają wielkość grejpfruta. Jest błękitnoszary, ale w zależności od światła może przybierać różne barwy: żółtą, różową, szarą czy czarną. Żywi się **planktonem**, czyli drobnymi stworzeniami morskimi, które filtruje przez fiszbiny.

Nawet dinozaury były mniejsze niż płetwał.

Niestety z powodu masowych polowań na wieloryby w XX w. płetwał należy obecnie do gatunków zagrożonych i podlega całkowitej ochronie.

Ten ogromny ssak odbywa wędrówki sezonowe, np. za topniejącym lodem, gdy zbliża się lato. Zdarza mu się pływać w parach czy grupkach do 4 osobników, jednak z natury jest samotnikiem.

Płetwał ma ok. 320 fiszbinów. Osiągają one do 100 cm długości i 55 cm szerokości.

Płetwale wydają bardzo donośne dźwięki, dlatego uznaje się je za jedno z najgłośniejszych zwierząt. Ich kuzyni mogą je usłyszeć nawet z odległości 800 km!

Humbaki stosują różne strategie polowań, np. wydychając powietrze, tworzą sieci bąbelków, które utrudniają ofierze ucieczkę.

Te zwierzęta wyróżniają się dużą płetwą ogonową, której kształt przypomina serce. Z wierzchu jest ona czarna, a od spodu biała i ozdobiona unikatowym, czyli niepowtarzalnym wzorem. Dzięki tym wzorom naukowcy obserwujący humbaki mogą je rozpoznawać.

Humbak, czyli długopłetwiec oceaniczny, jest fiszbinowcem o ciekawym wyglądzie.

Ma długie płetwy (mogą osiągać ponad 4 m!) przypominające skrzydła i „guzki” na głowie.

Żyje w prawie wszystkich morzach i oceanach oprócz obszarów arktycznych. Lato spędza w wodach polarnych, na zimę zaś płynie do wód ciepłych. W ciągu roku może przepłynąć aż do 25 tys. km. Żywi się głównie **krylem**, czyli drobnymi skorupiakami, i robi to latem – zimą odżywia go tłuszcz wcześniej nagromadzony w ciele. Humbaki osiągną 14-17 m długości i wagę ok. 30-45 ton. Wyskakują do 3 m ponad wodą, czasami wynurzają się całkowicie – można je wtedy zobaczyć w pełnej okazałości. Są samotnikami, zwykle łączą się w grupy tylko na jakiś czas.

W ramach misji Voyager w 1977 r. w przestrzeń kosmiczną wysłano m.in. nagrania charakterystycznych dźwięków Ziemi i przywitań w różnych językach. Na złotych płytach zamieszczono też pieśni humbaków.

Za wyjątkowe uznaje się **pieśni humbaka**, czyli wydawane przez niego przeróżne dźwięki. Pieśni samców mogą trwać wiele godzin i są słyszalne na odległość nawet 15 tys. km! Prawdopodobnie jest to sposób przekazywania informacji. Zauważono też, że małe humbaki „szepczą” do swoich mam. Co ciekawe, pieśni tych zwierząt różnią się w zależności od obszaru, na którym żyją. Inaczej śpiewają humbaki z Atlantyku, a inaczej te z Pacyfiku. Gdy różne „rodziny” spotkają się ze sobą, uczą się nawzajem swoich języków – pod wpływem kontaktu z innymi humbakami pieśni się zmieniają.

BIAŁUCHA I KASZALOT

Wielorybnicy nazywali białuchę kanarkiem morskim lub słowikiem oceanów. To dlatego, że wydaje ona głośne dźwięki, które niosą się po powierzchni wody i przypominają śpiew ptaków.

Białucha, zwana też **białuchą arktyczną** lub **walem białym**, jest jednym z najmniejszych wielorybów. Należy do rodziny narwalowatych, które są kuzynami delfinów, stąd ich pewne podobieństwo, np. „uśmiechnięty” pysk. Zamieszkuje arktyczne wody Syberii, Alaski, Kanady i Grenlandii, zdarza się jednak, że młode białuchy odbywają wycieczki bardziej na południe. Jest zębowcem, a żywi się głównie rybami, krewetkami i kałamarnicami. Osiąga wiek ok. 40 lat, długość ciała do 4,5 m i wagę do 1,5 tony. Spośród waleni wyróżnia się ruchomą szyją – może przekręcać głowę i patrzeć za siebie.

Te towarzyskie zwierzęta żyją w niewielkich grupach po ok. 5-10 osobników. Nawiązują bliskie relacje, okazują emocje i mają bogatą mimikę. Są przyjazne dla ludzi. W 2009 r. białucha wypchnęła na powierzchnię wody tonącego nurka, ratując mu tym życie.

Ponieważ białuchy łatwo się uczą, prowadzono badania nad wykorzystaniem ich w marynarce wojennej, np. w USA i Rosji. Znany jest przypadek białuchy nazwanej Hvaldimir, podejrzewanej o szpiegowanie dla Rosji u wybrzeży Norwegii.

Na kaszaloty masowo polowano, by pozyskać z ich ciał cenne substancje (np. ambra używana dawniej do produkcji perfum). Z tego powodu są obecnie zagrożone wyginięciem.

Zwierzęta te mają swój język – porozumiewają się za pomocą różnorodnych, wysokich dźwięków.

Kaszalot, zwany też **potwalem**, jest największym mięsożernym zębowcem.

Osiąga wiek do 70 lat, długość do 20 m i wagę ok. 35-50 ton, choć istniały nawet 70-tonowe olbrzymy! Ten waleń wyróżnia się ogromną, nieco kanciastą głową, która stanowi 1/3 długości całego ciała. Jego przednie płetwy są niewielkie, a zamiast płetwy grzbietowej ma garb. Zamieszkuje wszystkie oceany – najbardziej lubi pływać w otwartej, głębokiej wodzie. Jest najgłębiej nurkującym wielorybem. Ze wszystkich zwierząt to on wydaje najgłośniejszy dźwięk i ma największy mózg.

To wyjątkowy nurek – potrafi szybko i sprawnie dać nura na głębokość do 1,5 km! Może pozostać pod wodą dłużej niż godzinę. Zwykle wynurza się co 45-55 minut, by nabrać powietrza. Fontanna, którą wyrzuca podczas oddychania, leci nie prosto, ale na ukos.

Kaszaloty są stadne, choć stare samce raczej wybierają samotność. Zwykle żyją w grupach po ok. 10-20 osobników, często składających się z samic z młodymi. Na czas wędrówek grupy te łączą się w duże stada (nawet do 200 kaszalotów).

W razie zagrożenia te walenie tworzą krąg, by ochronić młodego lub ранego członka grupy. U wybrzeży Azorów widziano ich stado, które zaadaptowało niepełnosprawnego delfina.

Kaszaloty śpią, dryfując w pionie.